

MARCO GIRARDO

»Sveto pismo ekonomiji vrača konkretno telo«

Pogovor z Luiginom Brunijem¹

Ekonomist Luigino Bruni pravi, da v svetu, v katerem so dobrine in ekonomski interesi vedno bolj nematerialni, dialog s Svetim pismom postaja stvar konkretnosti.

Trg, denar, dolg, dobiček; v véliki svetopisemski pripovedi je že navzoč velik del ekonomskih kategorij, ki so utemeljile našo civilizacijo. Iz tega simboličnega zahodnega kodeksa so tekom tisočletij na veliko črpale tudi poezija, literatura in umetnost, da ne govorimo o filozofiji in politični teoriji. V zadnjih letih je celo psihoanaliza uporabljala plodovito moč starozaveznih arhetipov, ki jih je razširila z grško modrostjo. Charles Moeller pravi, da je to posledica krščanskega paradoksa. Za ekonomijo pa to ne velja. Nasprotno, vse predolgo ni prišlo do srečanja med Svetim pismom in ekonomijo, zato se je Luigino Bruni odločil, da bo temu odnosu posvetil pomemben del svojih raziskav. V letu 2018 se tako na Polo Lionello Bonfanti nadaljuje program, ki se je začel junija. V okviru »Tedna svetopisemske ekonomije« bo od 15. do 17. februarja Bruni z ekonomskega vidika predstavil Drugo Mojzesovo knjigo, od 14. do 16. junija pa Knjigo preroka Izaija.

Kako je možno, da je eden od najrodovitnejših simbolnih kodeksov človeške kulture zbudil tako malo zanimanja med ekonomisti?

Do srečanja med Svetim pismom in ekonomijo je dejansko prišlo zelo pozno. S tem vprašanjem se je v slabo poznani knjigi *La dottrina dei tre principi* [Nauk treh načel] v tridesetih letih prejšnjega stoletja ukvarjal Emanuele Sella. V svoji knjigi je teoretiziral o neke vrste ekonomski trojici. Če smo iskreni, je drugеga zelo malo.

Ali gre za strahospoštovanje ali preprosto za ravnodušnost?

Na žalost imajo teologi skromno ekonomsko izobrazbo, isto pa velja tudi za teološko izobrazbo ekonomistov. Tako je že od začetkov moderne teologije. V 18. stoletju sta opat Genovesi in Adam Smith nekaj malega razmišljala o tej temi. V 19. stoletju se je o tem bolj kot o zanimivosti spraševal Kierkegaard, ki je raziskoval možnosti približevanja. Nato prispemo do 20. stoletja, ki je stoletje, v katerem je ekonomija postala tako matematična veda, da je vzgajala generacije znanstvenikov, ki so bili popolnoma nepripravljeni na soočenje s svetopisemskim jezikom.

Ali lahko v priročnikih najdemo vsaj kakšno prisposodobu?

Spominjam se 'dileme o usmiljenem Samarijanu', ki sega v sedemdeseta leta (ta teorija trdi, da dobrodelnost posameznike odvrča od tega, da bi poiskali način, kako se preživljati; op. ur.). Nekaj je bilo napisanega tudi pred kratkim, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, a gotovo ne more biti dovolj. «

Kdaj ste se pa vi kot ekonomist srečali s Svetim pismom?

Tudi v mojem primeru gre dejansko za pozno srečanje. Pred petindvajsetimi leti, ko sem bil na začetku, me je ta tema privlačila, a sem našel tako nedoločena dela, da sem izgubil ves pogum in željo, da bi se resno lotil te teme. Da se razumemo: edino sklicevanje na Staro zavezo, ki se je pojavljalo, je bilo omemba 'sedmih let debelih in sedmih let suhih krav.' Skoraj vse ostale podobe so bile Novozavezne. Uporabljene so bile izven konteksta in brez njihovega razumevanja. Do bistveno bogatejšega soočanja pa je prišlo v filozofiji, literaturi in poeziji. Vedno znova so me prevzela razmišljanja Salvatora Natolija v knjigah Errija De Luca. O tem sem govoril z urednikom časopisa 'Avvenire' Marcom Tarquinijem, ki mi je predlagal, naj v dnevniku poskusim postaviti most med tema dvema svetovoma. Šlo je za dolgoročno perspektivo. Tako sem prišel s to avanturo.

Začeli ste prav na začetku.

Pri Prvi in Drugi Mojzesovi knjigi. Ponovno prebiranje Svetega pisma z očmi ekonomista je postalo delo, ki mi je dajalo največ profesionalnega zadovoljstva. Razmišljanja, ki sem jih tedensko objavljal v 'Avveniru', so postala knjige, ki so prevedene v španščino, angleščino in zdaj tudi v francoščino. Na TV 2000 so predvajali cikel osmih oddaj z naslovom 'Benedetta economia!' [Blagoslovljena ekonomija!; op. prev.], kjer so se o tej temi pogovarjali protagonisti s področja ekonomije, sindikatov in financ.

Kakšen je bil temeljni izziv te intelektualne poti?

Aplikacija ekonomistove strogosti na svetopisemsko besedilo. Znanstveni pristop. Seveda je temeljna razlika med mojim in biblicistovim delom; meni predvsem manjkajo eksegetske kompetence. Tudi vprašanja se med seboj razlikujejo. Ekonomska vprašanja so dobila nove odgovore, ki dopuščajo raziskovanje še nepoznanih perspektiv, ki lahko združijo trg in pravičnost, dobiček in skupno dobro, delo in solidarnost.

Primerjava med fenomenologijo religije in ekonomijo je v osnovi sodobnega ekonomskega sistema, kar velja tudi za klasični kapitalizem, če izhajamo iz slavne analize Maxa Weberja in njegove Protestantske etike in duha kapitalizma.

Kalvinistično religiozno miselnost razumemo kot predpogoj za razvoj kapitalistične miselnosti. Na srečo pa Sveto pismo, ki je, kot smo rekli, živo besedilo, ni ideologija in torej ni dogma, saj je v svoji notranjosti pluralno. Obstaja tudi limfa, ki omogoča sociološko weberjansko razumevanje, ki seveda v delu vidi orodje za doseg odrešenja in za plačilo dolga. Z žrtvijo vzamem kredit, kredit za Boga, ki me bo nagradil. Giorgio Agamben je napisal temeljna besedila o naši neizogibni usodi kolektivne in individualne zadolženosti.

Kapitalizem kot religija je tudi naslov enega bolj zanimivih Benjaminovih posthumnih odlomkov. Zanj kapitalizem ne predstavlja samo sekularizacije protestantske vere, kot to velja za Weberja, ampak tudi sam kapitalizem razume kot religiozni fenomen.

VSvetem pismu so odlomki, ki se sociološko, ekonomsko in politično-ekonomsko zelo razlikujejo. Te odlomke želim osvetliti. Če Joba in Pridigarja 'vprašamo' po ekonomskih dejstvih, odgovorita z drugačno logiko kot Weber. Ne gre za trgovsko ali za dolžniško logiko. Ekonomske kategorije so tu usmiljenje, ljubezen, dar. Brez tovrstnih odgovorov ne bomo mogli na primer razumeti ideje sodobnega vračanja k revščini. Tvegamo, da ne bomo sprevideli, da prevlada ideja, da

je revež reven zaradi lastne krivde. Vedno več je namreč teologov in kristjanov, ki v imenu evangelija, pogosto tudi v dobri veri, prispevajo k temu, da reveže same krivijo za njihovo revščino. To verjetno delajo v imenu meritokracije in pri tem sledijo severnoameriški miselnosti, namesto da bi sledili velikemu svetopisemskemu humanizmu. Karl Smith je predvideval, da imajo vse politične ideje teološko utemeljitev. To velja tudi za ekonomijo. Ko zaničujemo revščino, se vračamo k starim ekonomijam, proti katerim sta se na vso moč borila tako Job kot Jezus.

Silno se razvija ekonomska misel, ki temelji na paradigmi vzdržnosti. Gre za teoretični pristop, ki vključuje ekonomska merska orodja za ocenjevanje okoljskega in socialnega vpliva. Kakšen je lahko prispevek Svetega pisma na tem področju?

Sveto pismo predlaga veliko temo zaveze. V klasični ekonomiji smo imeli tri stebre: zemljo, kapital in delo. Z industrijsko revolucijo se je pričel zaton zemlje, ostal pa je hegemon, ki je kombiniral kapital in delo, kar se je vedno bolj odražalo v kvantitativni matematizirani perspektivi. Svetopisemska misel pa nas spominja na neločljivo vez s stvarstvom, ki nas ponovno nagovarja, naj zemljo umestimo v odnos. Če se vrnemo k Prvi Mojzesovi knjigi, je Noetova mavrica prvi arhetipski simbol temeljne zaveze med človekom in naravo, v kateri človek ni v roparski drži.

Katere druge teme za današnji razmislek lahko Sveto pismo da ekonomiji?

Sveto pismo nam ponuja temo skrbi, ki je v nasprotju s težnjo, da strojem in virtualnosti zaupamo odnose z drugimi in s stvarnostjo samo. Sveto pismo v dobi dematerializacije tako ekonomskih odnosov kot antropologije nas zelo močno nagovarja, naj poudarimo telesnost. Živimo v obdobju močne ambivalence, v kateri me drugi očara, hkrati pa se ga bojim. Zato se mi pogosto uspe z njim povezati samo s pomočjo virtualne bližine. Svetopisemski humanizem nas

spominja, da je človek telo. Da bi zares vstopili v odnos, kot to zahteva skrb, pa ne moremo biti brez telesa.

Prevedel: Gregor Lavrinec

¹ Luigino Bruni, »La Bibbia per ridare un corpo concreto all'economia,« *Avvenire.it*, <https://www.avvenire.it/agora/pagine/bibbi-7b6f37cb8636463a9c6150c8cf086483> (pridobljeno 15. januarja 2018).